

Titel: Følgebreve, takkebreve, anmodninger m.m.

Citation: "Følgebreve, takkebreve, anmodninger m.m.", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K28*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Tonny Aagaard Olesen; Steen Tullberg, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2012 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-b241-kom-root.pdf> (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K28

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

◀ **Hr Hastrup** : se brev, fra slutningen af 1860'erne, fra Ludvig Sofus Frederik Wilhelmsen (1825-81), praktiserende læge i Korsør, til H.P. Barfod: »En i sin tid meget bekendt Københavnsk student, som var særdeles velbegavet, men utrolig doven og stærk i at slå [stikke] de forskelligste mennesker pladen, her [hr.] H. (: 'den røde Hastrup' har nu i flere år været på St Hans hospitals lemmeafdeling som uheldbredelig idiot :). Han havde et meget flygtigt bekendskab til S. K., hvem han en gang havde vexlet nogle ord med på Fædrelandets kontoer. Han satte sig ned og skrev til K en udvikling af sit eget filosofiske befindende, som endte med en indstændig bøn om pengeunderstøttelse; dette brev afsendte han, og ventede nu i stor spænding på svaret. / Efter et par timers forløb indtraf svaret sålydende: / Ærede Hrr Hastrup. / Når De modtager dette, er jeg på vejen til Stettin / S. K. / Kierkegård var virkelig rejst med dampskibet. Brevet eksisterer sikkert ikke; jeg har historien fra Hastrup selv. / Ludvig Wilhelmsen / læge.« (KA, D pk. 5, refereret i EP I-II, s. 787.)

I trykt udgave: Bind 28 side 367 linje 3

◀ **på Vejen til Stettin** : Tirsdag den 13. maj 1845 rejste SK fra København til Stettin med dampskibet »Geiser«, se *Berlingske Tidende*, nr. 115, den 15. maj 1845, og se journaloptegnelsen JJ:327, dateret den 14. maj 1845 i Berlin, i SKS 18, 244,4f., med kommentar. Da SK rejste til Berlin den 25. okt. 1841, foregik det over Stralsund med postdampskibet »Königin Elisabeth« fra København til Stralsund, hvortil han ankom den 26. okt., se *Stralsundische Zeitung*, nr. 129, den 28. okt. 1841, og se Not8:2, i SKS 19, 225, med kommentarer. Og da SK atter rejste til Berlin den 8. maj 1843, foregik det ligeledes over Stralsund med postdampskibet »Königin Elisabeth« fra København til Stralsund, se *Dagen*, nr. 125, den 8. maj 1843, og se journaloptegnelsen JJ:109, dateret Berlin den 10. maj 1843, i SKS 18, 175,18, med kommentarer. – **Stettin**: ty. by, hovedstad i det daværende Pommern, beliggende NØ for Berlin ved Oders udløb; nuv. Szczecin i det nordøstlige Polen.

I trykt udgave: Bind 28 side 367 linje 4

◀ **d. 30. Sept. 1845** : If. månedsregningerne for 1845 fra hyrekusk Peter Søren Lassen i Lille Helliggeiststræde, blev SK den 12., den 23. og den 29. sept. kørt til Fredensborg (367,21), se EP I-II, s. 872; de originale kørselsregninger for 1844-47 er ikke bevaret og kendes kun fra H.P. Barfods oversigt i EP I-II, s. 872f. Om køreture til Fredensborg har SKs sekretær Israel Levin senere fortalt følgende erindringer: »Kjøreture til Nordsjælland skulde foregaa uhyre hurtigt. 'Luftbadet' gjorde ham godt. Vognen mødte præcis, og selv var han altid til en fortvivlet Grad nøiagtig, hvad Klokkeslettet angik. Afsted gik det saa. Vi kom til Fredensborg. Kudsken skyndte sig ind i Gjæstgivergaarden og sagde blot 'Magisteren'. Alt kom i Bevægelse. K. [Kierkegaard] traadte ind og sagde blot med sin spæde Stemme: 'God-mør-gen' og gik saa ud i Skoven. Naar vi da kom tilbage, fik vi Suppe og Kylling eller And. Saa tog K. 10 Rdl. [rigsdaler] og sagde: 'Her min lille Pige, Du er nok saa god at betale alle'. Hjem igjen i en Fart, Kudsken grinte, for han fik 5 Rdl. i Drikkepenge.« *Søren Kierkegaard truffet. Et liv set af hans samtidige*, udg. af Bruce H. Kirmmse, Kbh. 1996 (forkortet *Søren Kierkegaard truffet*), s. 287f.

I trykt udgave: Bind 28 side 367 linje 8

◀ **Høistærede** : særdeles ærede; alm. brugt i ærbødig tiltale (især i brevoverskrifter), gerne til en person, der ikke er omfattet af rangforordningen af 14. okt. 1746 (med ændringer ved bekendtgørelse af 12. aug. 1808).

I trykt udgave: Bind 28 side 367 linje 9

◀ **udmærket** : kendetegnet.

I trykt udgave: Bind 28 side 367 linje 13

◀ **eneste i sit Slags** : fast udtryk for at være noget ganske enestående (i sin art el. på sit felt).

I trykt udgave: Bind 28 side 367 linje 13

◀ **Kold** : Ole Johansen Cold (1781-1859), da. kroejer; født i Kongsberg i Norge, kom som ung til Danmark og fungerede nogle år som skrædder i København, indgik i 1811 ægteskab med enken efter kroholder C.F. Egebeck på Store Kro i Fredensborg i Nordsjælland (367,21) og erhvervede kroen. Cold udvidede kroens bygninger og gjorde den til et yndet opholdssted for Københavns bedre borgerskab. Jf. lokalhistorikeren Kaj Strandbergs jubilæumsskrift *Store Kro gennem 250 år, Kongens Weertshuus ved Fredensborg*, [Fredensborg 1974], s. 29-32. SK omtaler Cold et par gange i sine journaler, se optegnelserne AA:3, fra juli 1835, i SKS 17, 11,35; EE:82, dateret den 22. maj 1839, i SKS 18, 32; og NB7:10, fra aug. 1848, i SKS 21, 81,17.

I trykt udgave: Bind 28 side 367 linje 21

◀ **Fredensborg** : by beliggende ved Esrom Sø, NNØ for Hillerød i Nordsjælland. I Fredensborg, der i midten af 1850'erne havde 895 indbyggere, lå Fredensborg Slot. Jf. J.P. Trap *Statistisk-topografisk Beskrivelse af*

Kongeriget Danmark, »Speciel Deel«, bd. 1, del I-II, Kbh. 1858; del I, s. 81f..

I trykt udgave: Bind 28 side 367 linje 21

◀ **Deres Velædelhed** : titulaturløst (sammen med 'velbyrdighed') til personer i 6.-9. rangklasse, jf. rangforordningen (367,9) og »Titulaturer til Rangspersoner i alfabetisk Orden« i C. Bartholin *Almindelig Brev- og Formularbog* bd. 1-2, Kbh. 1844, ktl. 933; bd. 1, s. 49-56.

I trykt udgave: Bind 28 side 368 linje 3

◀ **En af vore Boghandlere** : Hvem der sigtes til, lader sig ikke identificere.

I trykt udgave: Bind 28 side 368 linje 6

◀ **medfølgende Manuscript** : Manuskriptets art og indhold lader sig ikke identificere.

I trykt udgave: Bind 28 side 368 linje 7

◀ **Notabiliteter** : fremragende personer, berømtheder.

I trykt udgave: Bind 28 side 368 linje 9

◀ **Nørrevold 219, 1ste Sal, Døren lige for Trappen** : Når adressen skal præciseres med »Døren lige for Trappen«, skyldes det, at ejendommen Nørrevold matrikelnr. 219 (se kort 2, A-B1) både havde forhus med 1., 2. og 3. sal med indgangsdør over for trappen i opgangen, og et sidehus med 1., 2. og 3. sidesal formentlig med indgangsdør fra en gang, der førte hen til hovedtrappen, jf. folketællingerne i feb. 1840, 1845, 1850 og 1855 (Nørre kvarter). Ved folketællingen både i feb. 1845 og i feb. 1850 beboedes 1. sal i forhuset af Amalie Sigersted, en enke på hhv. 43 og 48 år, og af hendes teenage søn samt i 1850 desuden af en 19-årig ugift kandidat ved navn Vilhelm Møller.

I trykt udgave: Bind 28 side 368 linje 18

◀ **Middagstid mellem Kl 12 og 1** : Middagspausen (fra arbejde) varede normalt fra kl. 12 til kl. 13:30.

I trykt udgave: Bind 28 side 368 linje 19

◀ **C. R.** : Hvad C. R. er en forkortelse el. et mærke for, lader sig ikke identificere. If. kommentaren i *B&A* bd. 2, s. 119, skulle der være tale om forlagsboghandler C.A. Reitzels søn, »den unge C.F.T. Reitzel (1828-1906)«, »som i 1851 og 52 boede paa den i Brevet angivne Adresse, Nørrevold 219, ganske vist ikke paa 1. men paa 2. Sal«. Ved folketællingen i feb. 1850 (Nørre kvarter) boede der på 2. sidesal (368,18) en bogtrykker Christian Frederik Reitzel på 28 år med kone og to små børn; det gjorde han også i 1851 og 1852, mens han i 1853 var flyttet til Teglgårdsstræde 198, jf. *Veiviser eller Anviisning til Kjøbenhavns (...) Beboere for Aaret 1851 og for Aaret 1852 samt for Aaret 1853*. Ved folketællingen i feb. 1850 (Købmager kvarter) boede den 21-årige handelslærling Christian Frederik Theodor Martin Reitzel hjemme hos sine forældre i Store Købmagergade matrikelnr. 6 i stueetagen, hvor C.A. Reitzel også havde sit firma.

I trykt udgave: Bind 28 side 368 linje 23

◀ **Ansøgeren, der siden Mai 1844 har været i min Tjeneste** : Der er tale om SKs tjenestekarl Anders Christensen Westergaard (1818-67), værnepligtig infanterist, indtil han i 1844 overgik til krigsreserven og kom i tjeneste hos SK, hvor han forblev til efteråret 1852, se P. Tudvad *Kierkegaards København*, Kbh. 2004, s. 40f. Se også følgende oplysning om Anders Westergaard i brev af 12. sept. 1869 fra præst, journalist og forf. A.F. Schiødte til H.P. Barfod: »I Viborg, hvor jeg var Præst ved Domkirken, traf jeg en Politibetjent ved Finds Herred, Vestergaard, som i flere Aar havde været K.s [Kierkegaards] betroede Tjener. Han viste mig en Anbefaling, som K. havde givet ham i sin Tid til en Ansøgning om en Polititjeneste. Der er neppe tilstrækkelig Grund til at meddele den her især da den ikke er ganske kort; men jeg vil dog bemærke, at jeg i sin Tid fandt mig foranlediget til at afskrive den i Betragtning af at denne ubetydelige Skrivelse forekom mig at have alle de characteristiske Egenskaber, som betegner hans Forfattervirksomheds Stil i det hele taget.« Her citeret efter *Søren Kierkegaard truffet* (367,8), s. 271f.

I trykt udgave: Bind 28 side 369 linje 3

◀ **ubetinget tilforladelig** : virkelig ubetinget pålidelig.

I trykt udgave: Bind 28 side 369 linje 6

◀ **den ansøgte Stilling**s: som politibetjent (369,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 369 linje 12

◀ **paa ethvert Vilkaar** : under enhver omstændighed.

I trykt udgave: Bind 28 side 369 linje 18

◀ **Mag. artium.** : magister artium (lat., 'magister i videnskaberne'), akademisk titel på den, der har erhvervet magistergraden ved det filosofiske fakultet. SK erhvervede den 29. sept. 1841 den filosofiske magistergrad på afhandlingen *Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Socrates*, i SKS 1, 59-357.

I trykt udgave: Bind 28 side 369 linje 21

◀ **d. 14de Oct. 1847** : Anmodningen, som er fra den islandske teolog Magnús Eiríksson (372,5), synes at være udløst af, at SK i sidste del af sept. 1847 havde udgivet *Kjerlighedens Gjerninger* (370,13); men den bagvedliggende årsag var dels Eiríkssons voksende økonomiske problemer, dels den retssag, generalfiskalen rejste mod ham (371,35).

I trykt udgave: Bind 28 side 370 linje 3

◀ **henvendte jeg mig til Dem i Fjor** : Denne henvendelse synes ikke at være bevaret.

I trykt udgave: Bind 28 side 370 linje 5

◀ **høiligen** : i høj grad.

I trykt udgave: Bind 28 side 370 linje 6

◀ **det hedder jo dog: »Beder, og Eder skal gives«** : frit citat fra Matt 7,7, hvor Jesus siger: »Beder, saa skal Eder gives; søger, saa skulle [skal] I finde; banker, saa skal Eder oplades [åbnes]« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 370 linje 12

◀ **»Kjærlighedens Gjerninger«** : sigter til bogen *Kjerlighedens Gjerninger. Nogle christelige Overveielser i Talers Form*, første og anden følge, Kbh. 1847. Bogen udkom den 29. sept. 1847, se tekstredogørelsen i SKS K9, 7.

I trykt udgave: Bind 28 side 370 linje 13

◀ **fortjenstligt** : fortjenstfuldt. I den lutherske dogmatik er fortjenstlighed udtryk for den fejlagtige opfattelse, at man kan gøre sig fortjent over for Gud (til retfærdighed og frelse) i kraft af sine egne handlinger og præstationer, herunder også frivillig armød, askese, faste osv., se fx art. 4, art. 6 og art. 20 i det første lutherske bekendelsesskrift *Confessio Augustana* (lat., *Den augsburgske Bekendelse*) fra 1530.

I trykt udgave: Bind 28 side 370 linje 17

◀ **forlehne** : forlene, her i betydningen: nådigt skænke.

I trykt udgave: Bind 28 side 370 linje 27

◀ **den mageløse Christenhed** : hentyder formentlig til N.F.S. Grundtvig, der utallige gange brugte ordet 'mageløs', og for hvem 'kristenheden' var et positivt begreb, mens det for SK var negativt.

I trykt udgave: Bind 28 side 371 linje 3

◀ **Stiftamtmand Lorenz Krieger ... (See »Bapt. og Barned.« S. III-V Anm.** : henviser til følgende anmærkning i Magnús Eiríkssons »Fortale og Indledning« til sin bog *Om Baptister og Barnedaab, samt flere Momenter af Den kirkelige og speculative Christendom*, Kbh. 1844 (forkortet *Om Baptister og Barnedaab*), s. III-V, noten, hvor Eiríksson bl.a. skriver: »min Reise hertil, og det uberegnelige Gode, jeg allerede har opnaaet ved mit Ophold her, skylder jeg den, som ellers Faa, elskelige, ædelsindede og menneskekjærlige Lorenz Angel v. Krieger, der (1829-37) var Stiftamtmand paa Island og siden henved 1 Aar i Aalborg, hvor han døde 1838. Dimitteret fra Bessestad Latinskole blev jeg 1829 antaget af ham som Contoirist. Da jeg i denne Egenskab kun var en middelmaadig Person, maa jeg ansee den Godhed, han siden viste mig, saameget mere ufortjent. Det sidste Aar jeg var hos ham, spurgte han mig engang, da vi vare alene: om jeg ikke havde i Sinde at gaae [rejse] til Kjøbenhavn og studere videre? Jeg svarede: at jeg ingen Udsigter havde dertil, og var heller ikke vis paa, hvorledes det vilde gaae. Han trøstede mig i denne Henseende. Jeg gjorde mange Indvendinger, da jeg frygtede for, at gaae til et fremmed Sted uden sikkert Haab om Understøttelse. Alle disse Betænkeligheder overvandt han, kort sagt: han overtalte mig – som vel havde Lyst men ikke Midler til eller Mod paa at fortsætte mine Studeringer – til at gaae herved, ved at give mig Løfte om den nødvendige Understøttelse, understøttede mig ogsaa som en faderlig Ven lige indtil jeg 1837 havde faaet Attestats [(teologisk) embedseksamen]. Naar jeg betragter denne Kriegers Handlemaade, der ikke kunde være forbundet med nogetsomhelst Haab om jordisk Belønning, men alene fremgaaet af Lyst og Længsel

efter at gjøre vel; (...) da glæder jeg mig ligesom Vandreren, der efterat have gaaet igjennem Ørkener og ufrugtbare Steder (...) kommer til en venlig Oase, der har en velgjørende Indflydelse paa Sjæl og Legeme. (...) jeg har Ingen kjendt, der var i Stand til at gjøre det, han har gjort for mig, for en aldeles Uvedkommende, og gjøre det paa den Maade. (...) / En saadan Tænke- og Handlemaade er derfor saare velgjørende og værd at efterligne, thi den ledsages af og belønnes med Guds Velsignelse. Og jeg vil endnu (...) kun bemærke: at dersom Guds Naade giver mig Kraft og Velsignelse til at udrette Noget til Menneskehedens Bedste (...) saa har hiin menneskekjærlige Tænke- og Handlemaade givet Anledning dertil, og dette er saaledes et Beviis mere paa: **hvorledes Gud bruger de Gode til at samvirke med sig selv til det Godes Fremme, og giver de rene, uegennyttige Bestræbelser sin Velsignelse.** « - Forsynet: Guds forsyn, se fx kap. 2, andet afsnit, »Hvad Skriften lærer om Guds Forsyn og de skabte Tings Opholdelse«, § 3, i *Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion, indrettet til Brug i de danske Skoler* (af N.E. Balle og C.B. Bastholm, gerne omtalt som *Balles Lærebog*), Kbh. 1824 [1791], ktl. 183, s. 23: »Gud, som er Verdens Herre og Regent, bestyrer med Viisdom og Godhed, hvadsomhelst der skeer i Verden, saa at baade det Gode og det Onde faaer et saadant Udfald, som han finder tienligst [mest formålstjenligt, gavnligst].« Og § 3.c, s. 24: »Om det end undertiden synes, at de Ugudelige have alting efter Ønske, og at de Gudfrygtige lide Nød, bliver Gud dog lige viis og retfærdig i sin Bestyrelse; thi han veed bedst, hvad der tiener til Nytte, saavel for enkelte Mennesker, som for hele Verden i Almindelighed, og i et andet Liv vil han engang uddele til enhver sin tilbørlige Straf eller Belønning.«

I trykt udgave: Bind 28 side 371 linje 3

◀ **det laante Gods** : hentyder til den forestilling, at alt, hvad et menneske ejer, er at betragte som et lån fra Gud, et lån, som det skal forvalte i overensstemmelse med Guds vilje.

I trykt udgave: Bind 28 side 371 linje 16

◀ **De dog maa have indseet ... stræbe i ... en lignende Retning som De selv** : se fx følgende note i forordet til Magnús Eiríkssons stridsskrift *Dr. Martensens trykte moralske Paragrafer, eller det saakaldte 'Grundrids til Moralphilosophiens System af Dr. Hans Martensen', i dets forvirrede, idealistisk-metaphysiske og phantastisk-speculative, Religion og Christendom undergravende, fatalistiske, pantheistiske og selvforduderske Væsen*, Kbh. 1846 (forkortet *Dr. Martensens trykte moralske Paragrafer*), s. IV, hvor Eiríksson fremhæver *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* »af Joh. Climacus, eller Mag. S. Kierkegaard, der endelig i dette vigtige Skrift er gaaet ind paa den egentlige Theologie og Kirkelære«, og fortsætter: »Thi uagtet han er gaaet videre end jeg i sin Opposition mod Kirkelæren, det Overleverede, det saakaldte Objective, og uagtet vore Begreber om Troen ere høist forskjellige - See mit Skrift: 'Tro, Overtro og Vantro' [Kbh. 1846], S. 55-59, - saa ere vi dog i det væsentlige aabenbart enige om Beskaffenheden af den speculative, specielt martensenske Theologie, til hvilken han tydeligt sigter paa flere Steder. Jeg kan da ogsaa glæde H. Martensen ved at underrette ham om, at denne Bog har skaffet ham af med en Deel Tilhængere, navnlig blandt Candidaterne og de modnere Studenter, som han neppe mere vil være i Stand [til] at omvende, hvilket jeg selv har hørt af nogle af Vedkommendes egen Mund«.

I trykt udgave: Bind 28 side 371 linje 20

◀ **dette Rygte, som jeg endnu i denne Sommer har faaet at høre** : Hvilke rygter, der hentydes til, har ikke ladet sig identificere. Sml. dog SKs ikke trykte artikel »En lille Erklæring«, formentlig fra 1847: »Et her i Staden temmelig udbredt Rygte sætter min Person paa en saadan Maade i Forbindelse med den af Hr. Cand: Mag [Magnús Eiríksson] udgivne Bog [*Dr. Martensens trykte moralske Paragrafer* (371,20)], at jeg saavel for Curiositetens og Sandhedens som ogsaa for Vedkommendes Skyld finder mig foranlediget til at give en Erklæring. / Rygtet siger noget Godt om mig, er dette ikke curios? Thi er det ikke allerede curios, at et Rygte siger noget Godt om Nogen, end mere curios da, at det er om mig. Dog er Rygtet ikke ganske constant. Forsaavidt det nu til Efterretningen om, at jeg skal have hjulpet Hr Mag. E. med den til Udgivelsen af hans Bog fornødne Pengesum, føier, at jeg har gjort det i den ironiske Hensigt, derved at bringe lidt Røre i Livet her hjemme, i den feige, onskabsfulde Hensigt, at see fire Mænd, imod hvem jeg er fjendtligt sindet (deri blandt Biskop Mynster) fire Mænd, hvem jeg, hvis saa var [det forholdt sig saaledes], vel end ikke selv vover at angribe (deriblandt Prof. Martensen, Stiftsprovst Tryde, Biskop Faber), gjort til Gjenstand for et hæftigt Anløb - forsaavidt Rygtet siger dette; da, da misforstaae man mig ikke, da har jeg Intet at erklære. Et saadant Rygte pleier jeg altid at tage til Indtægt; hvad der vel ogsaa er det Klogeste, om ikke af anden Grund, saa fordi jeg ellers, ved strax at ville være paa Pletten med en Erklæring hver Gang et Rygte taler ondt om mig, vel snart skulde drive det til paa den meest opoffrende Maade at blive det meest occuperede Menneske i Hovedstaden. / Forsaavidt derimod Rygtet indskrænker sig til at fortælle, at jeg har forstrakt Hr Mag. E. den til hans store Bogs Udgivelse ikke ubetydelige Pengesum, da siger Rygtet noget Godt om mig; thi dette er og bliver jo en ædel Gjerning. Imidlertid er, destoværre [desværre] for mig, Rygtet aldeles ikke begrundet paa Sandhed, hvad jeg herved erklærer, og hvad jeg vel ogsaa trøstigt tør gjøre uden at befrygte, at skulle blive det meest occuperede Menneske i Hovedstaden, hvis jeg vilde være til Tjeneste med en Erklæring - hver Gang et Rygte med Usandhed siger noget Godt om mig. / Dog fornemligen [først og fremmest] mener jeg at skylde Hr M. E. dette Skridt. Det er ikke uden Betydning, at de sidste Decenniers høistærede Publikum i Bedømmelsen af den tragiske Helts Størrelse afviger betydeligen fra den ældre mere

pneumatiske Anskuelse, idet man nu ikke saa meget betragter Heltens Forhold til det Ethiske, som hans Forhold til det Pecuniaire, hvorved da Spørgsmaalet om Helt og Heltemod er bleven et pecuniairt Spørgsmaal. Naar man har Penge, saa [maae man] egl. være gal for at ville være det, men er man saa gal, saa kan man ogsaa sagtens være det, eller rettere saa er man det ikke, netop fordi man 'sagtens' kan være det. Har man ingen Penge, saa var det for meget forlangt at man skulde være en Helt. Hvad Under da, at Heltene ere blevne sjeldne. Neppe var nu E.[s] Bog udkommen, neppe var der bleven ymtet en Smule om at der er et vist Mod i hans Optræden, førend Problemet strax bliver stillet saaledes: hvorfra har han faaet Pengene. Den, der havde tjent Publikum med en ligesaa stor Bog om dette interessante Spørgsmaal, som den E. har skrevet, havde vistnok [ganske givet] faaet langt flere Læsere. Da man nu af Bogen selv saae, at E. ikke var formuende, saa fandt den ængstelige Bevægelse endelig Hvile i den Hypothese, at jeg havde laant ham Pengene – ak! og hermed var tillige Spørgsmaalet om hans Heltemod afgjort. See! da Spørgsmaalet engang har faaet denne Betydning, [tilføjet under teksten: da dette Hensyn maaskee er det eneste, der i Manges Øine forhindrer ham i at vise sig som Helt,] saa mener jeg mig forpligtet til at erklære, at jeg ikke har forstrakt ham end ikke en Hviid [en øre], ikke har tjent ham med en Caution, kort ikke har havt noget pecuniairt Forhold til ham.« (KA, B pk. 33 læg 2, trykt som *Pap.* VII 2 B 175, s. 274-276.)

I trykt udgave: Bind 28 side 371 linje 23

◀ **understøttet mig mod Hr Martensen** : sigter dels til Magnús Eiríkssons stridsskrift mod H.L. Martensens *Grundrids til Moralphilosophiens System. Udgivet til Brug ved academiske Forelæsninger*, Kbh. 1841, ktl. 650 (371,20). Dels til Eiríkssons videre kamp mod Martensen, hvorom han beretter i forordet til sit andet stridsskrift mod Martensen, *Speculativ Rettroenhed, fremstillet efter Dr. Martensens 'christelige Dogmatik', og Geistlig Retfærdighed, belyst ved en Biskops Deeltagelse i en Generalfiskal-Sag*, Kbh. 1849 (forkortet *Speculativ Rettroenhed*), s. II-IV (371,35). – **Martensen**: Hans Lassen Martensen (1808-84), da. teolog og biskop; 1832 cand.theol., 1837 lic.theol. på en afhandling om selvbevidsthedens autonomi i nyere dogmatisk teologi, juni 1840 æresdoktor i teologi ved universitetet i Kiel; fra april 1838 lektor og fra dec. 1840 ekstraordinær og fra 1. sept. 1850 ordinær prof. i teologi ved Københavns Universitet, fra maj 1845 tillige hofprædikant. Martensen udgav i sommeren 1849 det store værk *Den christelige Dogmatik*, ktl. 653; med dette værk blev han direkte bragt i opposition til SK, idet det gav anledning til en større strid om forholdet ml. tro og viden.

I trykt udgave: Bind 28 side 371 linje 27

◀ **Høistærede** : 367,9.

I trykt udgave: Bind 28 side 371 linje 29

◀ **alt** begyndt: efterhånden, allerede.

I trykt udgave: Bind 28 side 371 linje 30

◀ **netop i disse Dage** : I juni 1847 havde Magnús Eiríksson skrevet til kong Christian VIII og påpeget »det Uforsvarlige« og »for Stat og Kirke, for Moralitet og Religion« skadelige i, at hverken H.L. Martensen el. andre højtstående gejstlige havde modgået de alvorlige og begrundede anklager, han havde rejst mod Martensens teologi for ikke at være i overensstemmelse med kirkens lære. Da Eiríksson i samme brev polemiserede mod »Regjeringens Principer og Adfærd i flere andre Sager«, dvs. mod regeringens absolutisme, fik den øverste statsanklager, generalfiskalen ordre til at anlægge sag mod ham. Processen mod Eiríksson blev imidlertid indstillet på grund af det amnestidekret, der udløstes af Frederik VII's tronbestigelse efter Christian VIII's død i jan. 1848 (jf. kancelliplakat af 24. jan. 1848). Se forordet til *Speculativ Rettroenhed* (371,27), s. II.

I trykt udgave: Bind 28 side 371 linje 35

◀ et Par Ord (...) **kunne**: kan.

I trykt udgave: Bind 28 side 372 linje 1

◀ **afhændes** : afleveres.

I trykt udgave: Bind 28 side 372 linje 2

◀ **i min Bolig** : Amaliegade matrikelnr. 126 (372,6).

I trykt udgave: Bind 28 side 372 linje 2

◀ **Regentsen** : studenterkollegium, grundlagt og bygget af Chr. IV, tilknyttet Københavns Universitet, beliggende ved Rundetårn og Trinitatis Kirke i København (se kort 2, C1). Magnús Eiríksson boede på Regentsen fra 1832 til 1836, se P. Tudvad *Kierkegaards København* (369,3), s. 194.

I trykt udgave: Bind 28 side 372 linje 2

◀ **M: Eiríksson** : Magnús Eiríksson (1806-1881), islandsk teolog og forf.; født i Island, dimitteredes 1829 fra Bessastaðir latinskole, 1829-31 på kontor hos stiftamtmand L.A. Krieger (371,3), tog artium (svarende til nutidens studentereksamen) i 1831 og teologisk embedseksamen i april 1837 ved Københavns Universitet med økonomisk støtte fra Krieger; herefter fungerede han i en årrække som en meget efterspurgt manuduktør, ikke mindst i gammel- og nyttestamentelig eksegese. I sin første bog *Om Baptister og Barnedaab* (371,3) forsvarede Magnús Eiríksson baptisterne og virkede således imod biskop J.P. Mynsters ønske om at gennemtvinge tvangsdåb af udøbte baptistbørn i Sjællands stift. I sine senere skrifter *Dr. Martensens trykte moralske Paragrapher* (371,20) og *Speculativ Rettoenhed* (371,27), rettede han stærkere og stærkere angreb på prof. H.L. Martensen (371,27); i trit med, at denne opposition mod Martensen eskalerede, blev han mindre og mindre efterspurgt som manuduktør, og da han samtidig selv i videre udstrækning måtte finansiere sine bøger, kom han fra midten af 1840'erne i større og større økonomiske vanskeligheder. Skønt Eiríksson var meget uenig med SK i hans forståelse af (kristen) tro, opfattede han dog SK som en forbundsfælle i kampen mod den spekulative teologi, især mod den udformning, Martensen gav denne teologi.

I trykt udgave: Bind 28 side 372 linje 5

◀ **Amaliegade 126 øverst** : Da Magnús Eiríksson i *Veiviser eller Anviisning til Kjøbenhavns (...) Beboere for Aaret 1847* er anført med adressen Silkegade matrikelnr. 45, og da han ikke figurerer i tillægget hertil, må han formentlig være flyttet til Amaliegade matrikelnr. 126 i sidste del af 1847, sml. *Veiviser eller Anviisning til Kjøbenhavns (...) Beboere for Aaret 1848*, hvor han er anført med Amaliegade-adressen. If. folketællingen i feb. 1850 (Skt. Annæ østre kvarter) boede Eiríksson 'Øverst', hvilket synes at have været på loftetagen over 3. sal.

I trykt udgave: Bind 28 side 372 linje 6

◀ **S. T.** : en i tiden alm. udbredt forkortelse for det lat. udtryk 'salvo titulo', med udeladelse el. forbehold for mulig fejlagtig anvendelse af titlen. Forkortelsen blev hyppigt anvendt ved udskrift på breve, men også ved dedikationer.

I trykt udgave: Bind 28 side 372 linje 7

◀ **Magister S. Kierkegaard** : 369,21.

I trykt udgave: Bind 28 side 372 linje 8

◀ **De** ønsker: Brevet er til cand.theol. Magnús Eiríksson (372,5).

I trykt udgave: Bind 28 side 372 linje 12

◀ **»med et Par Ord« svarer Dem** : refererer til Magnús Eiríkssons brev af 14. okt. 1847, se Brev 245, i SKS 28, 372,1.

I trykt udgave: Bind 28 side 372 linje 12

◀ **Deres udførligere Skrivelse** : sigter til Brev 245, i SKS 28, 370-372.

I trykt udgave: Bind 28 side 372 linje 13

◀ **d. 17 Januar** : formentlig i 1848, se tekstreddegørelsen, s. 499.

I trykt udgave: Bind 28 side 373 linje 3

◀ **»De stoler paa min Taushed, selv om jeg ikke kommer«** : antagelig citat fra Julia C. Werliins (373,11) brev til SK, der ikke synes at være bevaret.

I trykt udgave: Bind 28 side 373 linje 4

◀ **»De har en Bøn til mig«** : antagelig citat fra Julia C. Werliins brev til SK, der ikke synes at være bevaret.

I trykt udgave: Bind 28 side 373 linje 5

◀ **Frue Werlin** : Julia (Julie) Constantia (Constance) Werliin (1813-81), f. Lütthans, gift i 1834 med sognepræst Christian Werliin (1804-66); hun blev separeret fra pastor Werliin i aug. 1843 og fik ved attest af 28. dec. 1847 om ophørt ægteskab tilladelse til at indgå nyt ægteskab. Skønt Christian Winther »havde svært ved at faa en Præst til at vie dem«, N. Bøgh *Christian Winther. Et Livsbillede* bd. 1-3, Kbh. 1893-1901; bd. 3, »Gjennem Brændinger til Havn. – Ægteskabsperioden«, s. 109, blev Julia Werliin og Chr. Winther den 21. feb. 1848 viet ved et hjemmebryllup if. kgl. bevilling af 15. feb. 1848, jf. vielsesbog for sognepræsten ved Helligåndskirken for 1845-58, folie 64. Af vielsesbogen fremgår det mærkeligt nok ikke, hvem der

foretog vielsen, men Bøgh kan fortælle, at de blev viet af sognepræsten ved Helligåndskirken, Chr. Pram Gad i dennes hjem i Vimmelskaftet over for kirken. Det var dengang ikke ualmindeligt, at vielser foregik i hjemmet ('i Huset'); hjemmebryllupper udgjorde o. en tredjedel af samtlige vielser, men krævede altid en kgl. bevilling. – **Frue:** Da Julie Werliin havde været gift med en præst, der var i rangen, kunne hun titulere sig 'fru' og ikke blot 'madam'.

I trykt udgave: Bind 28 side 373 linje 11

◀ **Nybrogade N° 5** : (se kort 2, B2).

I trykt udgave: Bind 28 side 373 linje 12

◀ **Høistærede** : 367,9.

I trykt udgave: Bind 28 side 373 linje 15

◀ **den sørgelige Skjæbne ... store Bededag ... Ildebrand ogsaa lagde Skolen i Aske** : se første del af følgende reportage i *Frederiksborg-Amts Tidende*, nr. 19, den 12. maj 1849, s. 73: »Ildsvaade. Fredagen den 4de Mai, Storebededag, afbrændte i Nødebo en Gaard, 5 Huse, en Udlængde [udlænge], samt Byens Skole. Ilden opkom [opstod] ved et Barns Uforsigtighed. Foruden Eierne af bemeldte Huse boede 5 Indsiddere [logerende landarbejdere] hos dem, som Alle mistede Størstedelen af deres Eiendele; ikkun Gaardmanden, Skolelæreren og den ene Huusmand havde assureret deres Bo, dog meget lavt. Paa Grund af Byens Beliggenhed i Gribskov saaes Ilden ei saa hurtig, at Hjælp med Sprøiter kunde komme tilstede før Bygningerne vare faldne; men ved Sprøiternes Ankomst fra Frederiksborg og Fredensborg og deres særdeles gode Betjening bevirkedes dog, at ikke flere Gaarde eller Huse i Byen brændte. Hans Majestæt Kongen [Frederik VII] var flere Timer tilstede paa Brandstedet til stor Trøst for de ulykkelige Brandlidte, da Allerhøistsamme [kongen] tilsagde de meest Trængende en øieblikkelig Hjælp, hvilken ogsaa næste Dag blev alle dem tildeel, som ikke havde assureret, og som havde mistet størstedelen af deres Bo. Af Hestgarden var udsendt en Commando til Slukning.« – **Nøddeboe:** el. Nødebo, lille by med skole og kirke, anneks til Esbønderup, beliggende i Gribskov ved Esrom Sø, ca. 6 km NNØ for Hillerød i Nordsjælland; i midten af 1850'erne havde byen 481 indbyggere og bestod af 9 gårde samt 12 huse med og 31 huse uden jord. Se J.P. Trap *Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark*, »Speciel Deel«, bd. 1 (367,21), del I, s. 89. I sommeren 1835 besøgte SK Nøddebo, se journaloptegnelsen AA:4, fra juli 1835, i SKS 17, 12,2.

I trykt udgave: Bind 28 side 373 linje 16

◀ **næsten Alt, hvad jeg eiede** : If. J.P. Trap *Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark*, »Speciel Deel«, bd. 1 (367,21), del I, s. 89, havde læreren i Nødebo i midten af 1850'erne »en Jordlod af 6 Tdr. [tønder] Land og 100 Rd. [rigsdaler (379,13)] i aarlig Løn«.

I trykt udgave: Bind 28 side 373 linje 18

◀ **Kone** : Ane Cathrine Schmidt (f. 1811), datter af kgl. rytter Rasmus Jürgensen og Ane Jensdatter, jf. Fredensborg Slotskirkes kirkebog 1733-1814, s. 139, jf. også folketællingen feb. 1845 (Nødebo, Holbo herred, Frederiksborg amt), hvor hun optræder som Ane Cathrine Rasmusdatter, 33 år gammel, f. i Fredensborg, og folketællingen i feb. 1850, hvor hun optræder som Cathrine Jürgensdatter, 38 år gammel, f. i Fredensborg.

I trykt udgave: Bind 28 side 374 linje 1

◀ **5 smaa Børn** : If. folketællingen i feb. 1850 (Nødebo, Holbo herred, Frederiksborg amt) havde A.T. Schmidt (374,9) følgende fem børn: Emma Theresia Schmidt på 11 år, William Schmidt på 9 år, Augusta Schmidt på 7 år, Ida Schmidt på 4 år og Frederik Schmidt på 2 år.

I trykt udgave: Bind 28 side 374 linje 1

◀ **ærb.** : ærbødigst el. ærbødigst.

I trykt udgave: Bind 28 side 374 linje 8

◀ **Schmidt** : Alexander Theodor Schmidt (1814-74), da. lærer; dimitteret i 1834 som privatist fra Det kgl. blaagaard-jonstrupske Seminarium, fra 1839 hjælpelærer i Valdbby ved Helsing, beliggende ca. 15 km NNV for Hillerød, fra dec. 1841 lærer og kirkesanger i Nødebo (373,16), jf. folketællingen i feb. 1845 (Nødebo, Holbo herred, Frederiksborg amt), afskediget i 1857. Se A. Petersen *Den jonstrupske Stat. Personalhistoriske Meddelelser om det kgl. blaagaard-jonstrupske Seminariums Lærere og Dimittender 1790-1884 med Tillæg og Rettelser til 1891*, Kbh. 1891, s. 294.

I trykt udgave: Bind 28 side 374 linje 9

◀ **pr. Hillerød** : udtryk anvendt ved postforsendelser, hvor 'pr.' bruges ved adressering til steder på landet,
8 af 15 sider

hvis post ud- og indleveres på en større bys postekspedition, i dette tilfælde i Hillerød, en købstad i Nordsjælland.

I trykt udgave: Bind 28 side 374 linje 12

◀ **S. T.** : 'salvo titulo' (372,7).

I trykt udgave: Bind 28 side 374 linje 13

◀ **Mag. art. S. Kjerkegaard** : 369,21.

I trykt udgave: Bind 28 side 374 linje 14

◀ **Gl. Torv N° 1** : Fra okt. flyttedag 1844 til april flyttedag 1848 boede SK i barndomshjemmet på Nytorv matrikelnr. 2 (se kort 2, B1-2). I maj 1849 boede SK i Rosenborggade matrikel nr. 156 A, gadenr. 7 (se kort 2, C1).

I trykt udgave: Bind 28 side 374 linje 17

◀ **fr** : franko el. franco, fast udtryk for, at portoer er forudbetalt.

I trykt udgave: Bind 28 side 374 linje 20

◀ **den 15 Mai 1849** : se følgende kommentar.

I trykt udgave: Bind 28 side 375 linje 3

◀ **sende mig Deres »Enten - Eller«** : sigter til *Enten - Eller. Et Livs-Fragment*, udg. af pseudonymen Victor Eremita, anden udg., bd. 1-2 (i ét bind), Kbh. 1849. Bogen var færdig fra Bianco Lunos Bogtrykkeri den 8. maj og udkom den 14. maj 1849, se tekstreddegørelsen i SKS K2-3, 65. Gaveeksemplaret, der indeholdt en dedikation fra Victor Eremita, jf. Dedikation 58, i SKS 28, 506, er ikke lokaliseret.

I trykt udgave: Bind 28 side 375 linje 5

◀ **troede slet ikke at jeg kom venlig i Deres Tanke** : hentyder formentlig på den ene side til SKs første bog *Af en endnu Levendes Papirer. Udgivet mod hans Villie* (1838), i SKS 1, 5-57, en kritisk afhandling om *Kun en Spillemand. Original Roman i tre Dele* af H.C. Andersen, Kbh. 1837, ktl. 1503. Og på den anden side til H.C. Andersens *En Comedie i det Grønne, Vaudeville i een Akt efter det gamle Lystspil: »Skuespilleren imod sin Villie«*, som havde premiere på Det kgl. Teater den 13. maj 1840 og blev genopført den 8. nov. samme år samt tredje og sidste gang den 14. feb. 1847; teksten til vaudevillen udkom den 26. okt. 1840 (nr. 124 i *Det kongelige Theaters Repertoire* bd. 6), ktl. U 14. Den ene af vaudevillens to personer, Dalby, »Skuespildirekteur ved et reisende Selskab«, optræder i forskellige forklædninger, herunder som »Haarskjærer«, hvis replikker indeholder udtryk og vendinger fra SKs afhandling *Af en endnu Levendes Papirer*, se den utrykte artikel »Et Øieblik, Hr. Andersen!«, i SKS 15, 7-11, især 7,28f. med kommentar. SK sendte ikke sin kritiske afhandling til Andersen, ligesom Andersen heller ikke sendte teksten til sin polemiske vaudeville til SK. Derimod sendte Andersen det første hefte af *Nye Eventyr*, Kbh. 1844 (udkom i nov. 1843), jf. ktl. 1504-1506, til SK med følgende dedikation: »Kjære Hr Kirkegaard! / *Enten* De synes om mine Smaae / *Eller* De ikke synes om dem, / komme de dog uden *Frygt* og / *Bæven* og det er jo allerede / noget. / Venskabeligst / Forfatteren.« Se Jens S. Bork »Andersen - Kierkegaard. To boggaver« i *Anderseniana* 1994, s. 51-54.

I trykt udgave: Bind 28 side 375 linje 6

◀ **H. C. Andersen** : Hans Christian Andersen (1805-75), da. digter og forf.

I trykt udgave: Bind 28 side 375 linje 10

◀ **d. 15 Mai 49** : *Enten - Eller*, anden udg., udkom den 14. maj 1849 (375,5).

I trykt udgave: Bind 28 side 375 linje 13

◀ **den kjærkomne Gave (Enten - Eller)** : sigter til *Enten - Eller. Et Livs-Fragment*, udg. af pseudonymen Victor Eremita, anden udg. (375,5). Gaveeksemplaret, der indeholdt en dedikation fra Victor Eremita, jf. Dedikation 58-60, i SKS 28, 506, er ikke identificeret.

I trykt udgave: Bind 28 side 375 linje 14

◀ **et Tertium, hvori Forskjellen ... er ophævet eller ... Forsoningen er tilveiebragt** : Her synes snarere at være tænkt på den ty. filosof G.W.F. Hegels spekulative logik, hvori der opereres med en

'formidling' ('Vermittlung') el. 'forsoning' af et begreb med dets modsætning, hvorved der dannes et nyt (tredje) begreb, hvori det oprindelige begreb og dets modsætning består som 'ophævede' ('aufgehobene') momenter. Således sætter det abstrakte begreb den 'rene væren' sin modsætning 'intet' og forenes med det i begrebet 'vorden' (tilblivelse, ty. 'werden'). En sådan bevægelse fra 'væren' over 'intet' til 'vorden' er if. Hegel en logisk bevægelse. Jf. fx Hegels *Wissenschaft der Logik*, udg. af L. v. Henning, bd. 1,1-1,2 og bd. 2 Berlin 1833-34 [1812-16], ktl. 552-554; bd. 1,1 »Die Lehre vom Seyn«, i *Georg Wilhelm Friedrich Hegel's Werke. Vollständige Ausgabe* bd. 1-18, Berlin 1832-45; bd. 3, s. 77-79 (jub. bd. 4, s. 87-89).

I trykt udgave: Bind 28 side 375 linje 20

◀ dette (...) **er saa**: forholder sig således.

I trykt udgave: Bind 28 side 376 linje 2

◀ **Fr. Paludan Müller** : Frederik Paludan-Müller (1809-76), da. digter og forf.

I trykt udgave: Bind 28 side 376 linje 8

◀ **S. T.** : 'salvo titulo' (372,7).

I trykt udgave: Bind 28 side 376 linje 9

◀ **Mag. art. S. Kjerkegaard** : 369,21.

I trykt udgave: Bind 28 side 376 linje 10

◀ **Den 17de Mai 1849** : *Enten – Eller*, anden udg., udkom den 14. maj 1849 (375,5).

I trykt udgave: Bind 28 side 376 linje 13

◀ **Forfatteren af Enten – Eller** : sigter til SK, der i »En første og sidste Forklaring«, bagest i *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* (1846), havde vedgået at være forfatter af alle de pseudonyme skrifter fra *Enten – Eller* (1843) til *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* (1846), i *SKS* 7, 569-573.

I trykt udgave: Bind 28 side 376 linje 15

◀ **Deres Forlægger** : C.A. Reitzel, jf. følgende oplysning på titelbladet til *Enten – Eller*, anden udg.: »Forlagt af Universitetsboghandler C.A. Reitzel.« Ved udgivelsen af første udg. af *Enten – Eller* havde Reitzel været kommissionær.

I trykt udgave: Bind 28 side 376 linje 16

◀ de **kunne**: kan.

I trykt udgave: Bind 28 side 376 linje 17

◀ **Vink** : tegn, hentydninger.

I trykt udgave: Bind 28 side 376 linje 21

◀ **fra Deres Haand at modtage et Værk** : sigter til *Enten – Eller. Et Livs-Fragment*, udg. af pseudonymen Victor Eremita, anden udg. (375,5). Gaveeksemplaret, der indeholdt en dedikation fra Victor Eremia, jf. Dedikation 58-60, i *SKS* 28, 506, er ikke identificeret.

I trykt udgave: Bind 28 side 376 linje 23

◀ **(som der med Hensyn til ... en ældre Lærd) ... een eneste Bog til Ledsager i Eensomheden** : En kilde er ikke identificeret.

I trykt udgave: Bind 28 side 376 linje 24

◀ **falde paa** : finde på.

I trykt udgave: Bind 28 side 376 linje 26

◀ **C. Hauch** : Johannes Carsten Hauch (1790-1872), da. digter og zoolog; 1827-46 lektor i naturvidenskab ved Sorø Akademi, fra 2. marts 1846 ordinær prof. i de nordiske sprog, oldtidsvidenskab og litteratur ved universitetet i Kiel i hertugdømmet Slesvig.

I trykt udgave: Bind 28 side 377 linje 4

◀ **Hr Instructeur** : Nicolai Peter Nielsen (1795-1860), da. skuespiller, instruktør, komponist og oversætter; fra 1808 elev på landkadetakademiet, fra 1811 artilleriløjtnant, fra 1820 ansat som skuespiller ved Det kgl. Teater, i 1829 tillagt titel af instruktør og fungerede som sådan til 1849. N.P. Nielsen, der blev en af Det kgl. Teaters største navne, blev især kendt for sine roller som nordisk helt, først og fremmest som Axel i Adam Oehlenschlägers tragedie *Axel og Valborg*, en rolle, han spillede mere end 30 gange fra sin debut den 12. sept. 1820 til april 1839; han fremførte i alt 50 figurer i Oehlenschlägers dramaer, fx Eigil i *Stærkodder*, Harald i *Væringerne*, Erik i *Erik og Abel*, Tordenskjold i tragedien af samme navn, og optrådte først som Einar Tambeskælver og senere som Hakon Jarl i *Hakon Jarl*. Men han spillede også Romeo og Hamlet i Shakespeares tragedier, ligesom han beklædte en del komiske roller, fx Ole Kaninstok i Th. Overskous folkekomedie *Capriciosa*. Han optrådte også på nationalteatret i Braunschweig samt på nordiske scener i Christiania (Oslo), i Bergen, i Stockholm og i Finland. N.P. Nielsen fik i 1855 titel af professor. N.P. Nielsen indgik sit andet ægteskab den 8. juli 1834 med skuespillerinde Anna Nielsen (377,20); deres hjem blev et samlingspunkt for kunstnerisk begavet ungdom og (efter 1849) for oppositionen mod den konservative teaterdirektør J.L. Heiberg. Om SKs forhold til ægteparret Nielsen, se fx N. Bøgh *Christian Winther. Et Livsbillede* (373,11) bd. 3, s. 68-73, hvor det fortælles, at SK undertiden i første halvdel af 1840'erne - sammen med fx Christian Winther, Carsten Hauch og Adam Oehlenschläger - deltog i den kreds, der samledes om Anna Nielsen i villaen på Frederiksberg Allé (378,27).

I trykt udgave: Bind 28 side 377 linje 7

◀ **vistnok** : rigtignok, sandt nok.

I trykt udgave: Bind 28 side 377 linje 8

◀ **Høiagtelsens**: stor, særdeles agtelse.

I trykt udgave: Bind 28 side 377 linje 10

◀ **Mæcenat-Exemplar** : særlig fint eksemplar af en bog, som forf. overbringer sin velynder el. mæcen; eksemplaret er særindbundet og ofte forsynet med guldsnit, undertiden trykt på dyrere (finere el. tykkere) papir end bogens normale oplag; gaveeksemplar.

I trykt udgave: Bind 28 side 377 linje 11

◀ **Udmærkelsens**: fortrinlighed, særstilling, særpræg.

I trykt udgave: Bind 28 side 377 linje 17

◀ **sende et Exemplar** : Der er formentlig tale om et gaveeksemplar af »Ypperstepræsten« - »Tolderen« - »Synderinden« (378,7).

I trykt udgave: Bind 28 side 377 linje 19

◀ **Deres Kone** : Anna Helene Dorothea Nielsen (1803-56), f. Brenøe, da. skuespillerinde; 1823 gift Wexschall, 1834 gift Nielsen (377,7); fra 1821 ansat som skuespillerinde ved Det kgl. Teater. Her debuterede hun den 10. feb. 1821 som Dyveke i O.J. Samsøes sørgespil *Dyveke*, og her levedegjorde hun henvend 30 kvindefigurer i Adam Oehlenschlägers dramaer, fx Sophie i *Erik og Abel*, Valborg i *Axel og Valborg*, Helga i *Stærkodder*, Thora i *Hakon Jarl*, Maria i *Væringerne*, dronning Bera i *Hagbarth og Signe*, men havde i øvrigt et vidtfavnende repertoire, fx Elisabeth i J.L. Heibergs *Elverhøi*, fru Helvig i Henrik Hertz' *Svend Dyrings Huus*, Lady Macbeth i Shakespeares *Macbeth*, titelrollen i Schillers *Maria Stuart*, Donna Elvira i Mozarts opera *Don Juan*, Anna i A.E. Scribes *Den hvide Dame*. Sin mest personlige kunst ydede hun efter sigende i hustru- og moderroller, som hun forlenede med en særlig inderlighed, dybde og varme. Anna Nielsen var en blond, nordisk type, modsat den mørke, jødiske primadonna Johanne Luise Heiberg. Trods sit talent stod hun i skyggen af fru Heiberg, men i afhandlingen »Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser« af pseudonymen »En Ægtemand« i *Stadier paa Livets Vei* (1845) bliver hun hyldet i en lang fodnote, hvor man får indtryk af, at fru Heibergs beundrere havde knap så meget at have deres beundring i, som Anna Niensens havde, da »denne Skuespillerinde bliver betragtet som værende af anden Rang, hvilket hun ogsaa er, naar Fordringen er at løbe omkaps i Øieblikket, og at virke ikke ved det Bestandige, men ved det Forsvindende«, *SKS* 6, 123-125; 125,22-24. En længere karakteristisk af hendes kunst, hvor der er tale om »den Inderlighed, der beliver Sømmespillet, den indadvendte Fortabthed, der gjør Tilskueren saa tryg, den Ro, ved hvilken hun griber, den tilforladelige Sjælfuldhed, der forsmaaer alt udvortes Væsen«, slutter med at udtrykke, at hele hendes præstation »samlers sig i det, man maatte kalde det væsentlige Qvindelige«, 124,9-18.

I trykt udgave: Bind 28 side 377 linje 20

◀ **af Oeconomie** : af hensyn til økonomien.

I trykt udgave: Bind 28 side 377 linje 24

◀ **flinkere** : hurtigere.

I trykt udgave: Bind 28 side 378 linje 4

◀ **Skjønksomhed** : taknemlighed.

I trykt udgave: Bind 28 side 378 linje 5

◀ **aarvaagen trods Nogen** : mere årvågen end nogen anden.

I trykt udgave: Bind 28 side 378 linje 7

◀ **staaer »langt borte for mig selv«** : frit citat fra Jesu lignelse i Luk 18,9-14 om farisæeren og tolderen, der gik op til templet for at bede, hvor det i v. 13 hedder: »Og Tolderen stod langt borte, og vilde end ikke opløfte Øinene til Himmelen, men slog sig paa sit Bryst, og sagde: Gud, vær mig Synder naadig!« (NT-1819). Luk 18,13 udgør det nytestamentlige tekstgrundlag for nr. II i »Ypperstepræsten« - »Tolderen« - »Synderinden«, *tre Taler ved Altergangen om Fredagen*, hvor det at 'stå langt borte for sig selv' er et af temaerne, se SKS 11, 264-266. Bogen var færdig fra Bianco Lunos Bogtrykkeri den 12. nov. og udkom den 14. nov. 1849, se tekstredogørelsen i SKS K11, 253.

I trykt udgave: Bind 28 side 378 linje 7

◀ **det Guldsnit** : Gaveeksemplarerne af »Ypperstepræsten« - »Tolderen« - »Synderinden« var indbundet i sort glanspapir med tresidet guldsnit, se illustration 28 i SKS 28, 514.

I trykt udgave: Bind 28 side 378 linje 13

◀ **Behagelighed** : behag, velbehag.

I trykt udgave: Bind 28 side 378 linje 15

◀ **betydede mig** : lod mig forstå, tilkendegav for mig.

I trykt udgave: Bind 28 side 378 linje 25

◀ **i Deres Huus** : 377,7. Anna og N.P. Nielsen flyttede o. 1840 i eget hus ude på Frederiksberg Allé 7, »en anseelig Villa med to Sidebygninger og en Have, der strakte sig ned til Gamle Kongevej«, N. Bøgh *Christian Winther. Et Livsbillede* (373,11) bd. 3, s. 68f. I 1849 boede ægteparret Nielsen fortsat i Frederiksberg Alle 7, jf. *Veiviser eller Anviisning til Kjøbenhavns (...) Beboere for Aaret 1849*.

I trykt udgave: Bind 28 side 378 linje 27

◀ **Magister** : SK (369,21).

I trykt udgave: Bind 28 side 378 linje 29

◀ **Sølvpenge** : pengestykker af sølv, her rigsbankdaler, indtil 1873 sølvmonter af skiftende værdi (379,13).

I trykt udgave: Bind 28 side 379 linje 10

◀ **tykkedes** : syntes.

I trykt udgave: Bind 28 side 379 linje 12

◀ **50 Rbd**: rigsbankdaler. Den da. møntfod var ved forordning af 31. juli 1818 delt i rigsbankdaler (i samtiden ofte blot kaldt 'rigsdaler' og forkortet 'rd.'), mark og skilling, i 1875 afløst af kroner (2 kroner for 1 rigsdaler). Der gik 16 skilling på en mark, og 96 skilling, svarende til 6 mark, på 1 rigsbankdaler. I Hof- og Stadsretten havde en dommer 1.200-1.800 og en fuldmægtig 400-500 rigsdaler i årsløn. En pige i huset fik højst 30 rigsdaler om året foruden kost og logi. Et par sko kostede 3 rigsdaler og et pund rugbrød 2-4 skilling.

I trykt udgave: Bind 28 side 379 linje 13

◀ **kjender** : ved.

I trykt udgave: Bind 28 side 379 linje 22

◀ **indøver Christendommen** : allusion til titlen og bogen *Indøvelse i Christendom* af pseudonymen Anti-Climacus, udg. af S. Kierkegaard, i SKS 12, 5-253. Bogen udkom den 25. sept. 1850, se tekstredogørelsen i SKS K12, 7.

I trykt udgave: Bind 28 side 379 linje 23

◀ **Forholdet til Deres Næste** : hentyder formentlig til anden del af det dobbelte kærlighedsbud, jf. Matt 22,37-40, hvor Jesus med reference til 5 Mos 6,5 og 3 Mos 19,18 siger til en lovkyndig: »'Du skal elske Herren din Gud af hele dit hjerte og af hele din sjæl og af hele dit sind.' Det er det største og første bud. Men der er et andet, som står lige med det: 'Du skal elske din næste som dig selv.' På de to bud hviler hele loven og profeterne.« Se også Gal 5,14, hvor Paulus skriver, at »hele loven er opfyldt i det ene ord: 'Du skal elske din næste som dig selv.'«. Sml. tale nr. II.A-C i første følge af *Kjerlighedens Gjerninger*, i SKS 9, 25-95, der bygger på anden del af kærlighedsbuddet. Bogen udkom den 29. sept. 1847, se tekstreddegørelsen i SKS K9, 7.

I trykt udgave: Bind 28 side 379 linje 23

◀ **et Vink** : et tegn, en hentydning.

I trykt udgave: Bind 28 side 380 linje 2

◀ **Deres (...) Broder** : betegnelse for en medkristen.

I trykt udgave: Bind 28 side 380 linje 3

◀ **Jac. 2, 14. etc** : sigter formentlig til afsnittet Jak 2,14-17: »Hvad nytter det, mine brødre, hvis et menneske siger, han har tro, men ikke har gerninger? Kan den tro måske frelse ham? Hvis en broder eller søster ikke har tøj at tage på og mangler det daglige brød, og en af jer så siger til dem: 'Gå bort med fred, sørg for at klæde jer varmt på og spise godt,' men ikke giver dem, hvad legemet har brug for, hvad nytter det så? Sådant er det også med troen: i sig selv, uden gerninger, er den død.«

I trykt udgave: Bind 28 side 380 linje 5

◀ **S. T.** : 'salvo titulo' (372,7).

I trykt udgave: Bind 28 side 380 linje 6

◀ **Magister S. Kjerkegaard** : 369,21.

I trykt udgave: Bind 28 side 380 linje 7

◀ **Deres Excellence** : Da brevets modtager, Jonas Collin (381,29) var i 1. rangklasse (381,13), skulle han tituleres 'excellence', jf. rangforordningen (367,9) og »Titulaturer til Rangspersoner i alfabetisk Orden« i C. Bartholin *Almindelig Brev- og Formularbog* (368,3) bd. 1, s. 49-56.

I trykt udgave: Bind 28 side 380 linje 11

◀ **i sin Tid modtaget et Exemplar af den ... indlagte Bog** : sigter til *Kjerlighedens Gjerninger*, der udkom den 29. sept. 1847, se tekstreddegørelsen i SKS K9, 7, og hvoraf Jonas Collin modtog et gaveeksemplar med dedikation, se Dedikation 39, i SKS 28, 502.

I trykt udgave: Bind 28 side 380 linje 11

◀ **fordi andet Oplag er udkommet** : sigter til »andet Oplag« af *Kjerlighedens Gjerninger*, der udkom den 17. april 1852 med betegnelsen »Anden Udgave« på titelbladet til såvel »Første Følge« som til »Anden Følge«, se tekstreddegørelsen i SKS K9, 97, 99 og 101 med illustrationer.

I trykt udgave: Bind 28 side 380 linje 13

◀ **forraader** : røber, afslører.

I trykt udgave: Bind 28 side 380 linje 14

◀ **Datter-Datter** : Jonna Drewsen (1827-78), datter af Jonas Collins ældste datter, Ingeborg Nicoline Collin i 1826 gift med Adolph Drewsen, fra 1847 justitiarius ved kriminal- og politiretten i København. Jonna Drewsen blev den 2. feb. 1850 gift med baron Henrik Stampe til Nysø, jf. Ministerialbogen for vielser for Garnisons Kirke i København 1847-56, upagineret.

I trykt udgave: Bind 28 side 380 linje 19

◀ dette **Kostelige**: kostbare, dyrebare.

I trykt udgave: Bind 28 side 381 linje 7

◀ **en Olding** : Jonas Collin var født den 6. jan. 1776 og således 76 år gammel i april 1852.

I trykt udgave: Bind 28 side 381 linje 12

◀ **hørende til første Klasse af Rangen** : Jonas Collin blev den 28. juni 1847 udnævnt til gehejmekonferensråd med rang i 1. klasse nr. 13, jf. rangforordningen (367,9), og se T.H. Erslew *Supplement til »Almindeligt Forfatter-Lexicon«* bd. 1-3, Kbh. 1858-68; bd. 1, s. 334.

I trykt udgave: Bind 28 side 381 linje 13

◀ **caperer** : begriber, forstår, fanger.

I trykt udgave: Bind 28 side 381 linje 27

◀ **Geheimeraad Collin** : Jonas Collin (1776-1861), da. finansdeputeret; 1795 cand.jur., fra 1801 kopist (sekretær), s.å. fuldmægtig, fra 1807 bankkommissær og fra 1812 assessor i finanskollegiet (embedskollegium til bestyrelse af statens pengevæsen), fra 1816 medlem af finansdeputationen (svarende til finansminister), løbende medlem af en række betydelige statslige kommissioner, fra 1831 deputeret i rentekammeret (hvor statens indtægter og udgifter bestyredes), fra 1841 til 1848 første deputeret for finanserne (svarende til finansminister); fra 1805 medlem af landhusholdningsselskabet og fra 1809 til 1855 dets præsident og i øvrigt medlem af en række selskaber; fungerede tillige som meddirektør for Det kgl. Teater 1821-29 og igen 1843-49 med særligt ansvar for de økonomiske forhold; fra 1841 æresmedlem af Akademiet for de skønne kunster. I det collinske hjem i Bredgade i København kom en betydelig del af tidens kunstnere, forfattere og embedsmænd. – **Geheimeraad**: egl. gehejmekonferensråd (381,13 og 383,5).

I trykt udgave: Bind 28 side 381 linje 29

◀ **Exemplar af Kjerlighedens Gjerninger** : sigter til et eksemplar af anden udgave af *Kjerlighedens Gjerninger* (380,13).

I trykt udgave: Bind 28 side 382 linje 8

◀ **En af mine Pseudonymer** : 382,21.

I trykt udgave: Bind 28 side 382 linje 16

◀ **Deres Ec.** : Deres Excellence, A.S. Ørsted (383,6).

I trykt udgave: Bind 28 side 382 linje 16

◀ **med mine Pseudonymer** : sigter til forfattere og udgivere af de pseudonyme skrifter fra *Enten – Eller* (1843) til *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* (1846).

I trykt udgave: Bind 28 side 382 linje 19

◀ **bien** : fr., vel, nuvel.

I trykt udgave: Bind 28 side 382 linje 19

◀ **En Forf. har etableret den Sætning, at der er ingen Gjentagelse** : hentyder til *Gjentagelsen. Et Forsøg i den eksperimenterende Psychologi* af pseudonymen Constantin Constantius, i *SKS* 4, 5-96, se især s. 45,1-4, s. 50,7f. og s. 81,11.

I trykt udgave: Bind 28 side 382 linje 21

◀ **denne Forfatter henhører under hele min Forf. V.** : I »En første og sidste Forklaring«, signeret S. Kierkegaard, bagest i *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*, havde SK vedgået at være forfatter af alle de pseudonyme skrifter (382,19), i *SKS* 7, 569-573.

I trykt udgave: Bind 28 side 382 linje 21

◀ **trods Nogen** : så godt som el. mere end nogen anden.

I trykt udgave: Bind 28 side 382 linje 22

◀ **anden Gang at sende en Mæcenas et Exemplar af den samme Bog** : sigter formentlig til, at A.S. Ørsted modtog et mæcenateksemplar af *Kjerlighedens Gjerninger* (1847) med dedikation, se Dedikation 49, i *SKS* 28, 504. – **Mæcenas**: efter den rom. rigmand og kunstsamler Gaius Cilnius Mæcenas (o. 70-8 f.Kr.), der økonomisk støttede flere af tidens forfattere, bl.a. Vergil og Horats; mæcen. – **andet Oplag er udkommet**:

sigter til »andet Oplag« af *Kjerlighedens Gjerninger*, der udkom den 17. april 1852 med betegnelsen »Anden Udgave« på titelbladet til såvel »Første Følge« som til »Anden Følge«, se tekstreddegørelsen i SKS K9, 97, 99 og 101 med illustrationer.

I trykt udgave: Bind 28 side 382 linje 25

◀ **Deres Exc.** : Deres Excellence (383,6).

I trykt udgave: Bind 28 side 382 linje 27

◀ **opholde Dem over** : beklage Dem over, gøre indsigelser mod.

I trykt udgave: Bind 28 side 382 linje 30

◀ **den afdødes Ørstedes Kone** : sigter til Inger Birgitte Ørsted (1789-1875), f. Ballum, gift med H.C. Ørsted i 1814. – **Ørsted**s: Hans Christian Ørsted (1777-1851), da. fysiker; 1799 dr.phil., fra 1806 ekstraordinær og fra 1817 ordinær prof. i fysik ved Københavns Universitet, hvis rektor han var i tre perioder, 1825-26, 1840-41 og 1850-51, fra 1815-27 tillige lærer i agerdyrkningskemi ved det Classenske Agerdyrkningsanstalt, opdagede 1820 elektromagnetismen, fra 1829 direktør for og lærer i fysik ved det nyoprettede Polyteknisk Lærestanstalt, udnævntes den 7. nov. 1850 til gehejmekonferensråd med rang i 1. klasse nr. 13, medlem af en lang række nationale og internationale videnskabelige selskaber. Han samlede en del af sine filosofiske afhandlinger, taler og dialoger i *Aanden i Naturen* bd. 1-2 (bd. 1, ktl. 945), Kbh. 1850. H.C. Ørsted døde den 9. marts 1851.

I trykt udgave: Bind 28 side 383 linje 3

◀ **falde ind af Døren** : sml. udtrykket: falde ind med døren, komme hovedkulds; komme uventet.

I trykt udgave: Bind 28 side 383 linje 5

◀ **Geheimeraadinden** : egl. gehejmerådens hustru; titlen gehejmeråd blev dog afskaffet i 1808. Da H.C. Ørsted blev udnævnt til gehejmekonferensråd (383,3), skulle hans kone tituleres gehejmekonferensrådinde. Jf. »Titulaturer til Rangspersoner i alfabetisk Orden« i C. Bartholin *Almindelig Brev- og Formularbog* (368,3) bd. 1, s. 57.

I trykt udgave: Bind 28 side 383 linje 5

◀ **A. S. Ørsted** : Anders Sandøe Ørsted (1778-1860), da. jurist, politiker og premierminister; 1815 dr.jur.; fra 1801 assessor i hof- og stadsretten, fra 1809 tillige meddirektør samt lærer i kirkeret ved Pastorseminariet, fra 1810 dommer i højesteret, som han forlod i 1813 for at indtræde i det da. kancelli som deputeret, fra 1825 tillige som generalprokurør. Fra 1842 medlem af gehejmestatsrådet (statsminister), men mistede ved systemskiftet i 1848 alle sine embeder; 1848-49 medlem af Den grundlovgivende Rigsforsamling. I sept. 1841 blev Ørsted udnævnt til gehejmekonferensråd og blev rykket op i første rangklasse, hvorfor han skulle tituleres 'Excellence', jf. rangforordningen (367,9) og »Titulaturer til Rangspersoner i alfabetisk Orden« i C. Bartholin *Almindelig Brev- og Formularbog* bd. 1, s. 49-56.

I trykt udgave: Bind 28 side 383 linje 6

◀ **Ansøgeren** : Hvem ansøgeren er, har ikke ladet sig identificere.

I trykt udgave: Bind 28 side 383 linje 11

◀ **Høistærede** : 367,9.

I trykt udgave: Bind 28 side 384 linje 3

◀ **besynderlig** : bemærkelsesværdig, påfaldende.

I trykt udgave: Bind 28 side 384 linje 4

◀ **Billet** : kort skriftlig meddelelse.

I trykt udgave: Bind 28 side 384 linje 4

◀ **priseligt** : prisværdigt, rosværdigt.

I trykt udgave: Bind 28 side 384 linje 8